

Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України,
професор

Феномен "м'якої сили" і формування "ноополітики"

У минулому часопису йшлося про те, що американський проект під назвою "Глобалізація" припиняє діяти. Руйнується. І руйнівниками є саме США і насамперед їх президент Д. Трамп, який розпочав протекціоністську політику. Це веде до невидимого переділу політичної карти світу.

Зміни в умовах глобалізації суспільств у XXI столітті спричинили деконструкцію однополярної гегемонії й багатополарний розвиток суспільства, а отже, трансформацію інструментів управління глобальними політичними процесами, одним з яких є "м'яка сила".

Результатом аналізу зміни теоретичних підходів до вивчення концепту "м'якої сили" став висновок, що для вирішення політико-стратегічних завдань дія "м'якої сили" будь-якої держави (наднаціональних організацій, транснаціональних корпорацій (ТНК) тощо) передусім спрямована на зміну *свідомості й підсвідомості людини*, яка сьогодні стає полоненим "м'яких" технологій.

Тільки комплексний і системний підхід до вивчення предмета дає змогу досліджувати глибинні механізми реалізації та головні точки впливу "м'якої сили", інструменти її застосування в зовнішній політиці. Розкриття цілісності предмета ("м'якої сили") в усій складності його сукупних частин, різноманітних зв'язків усередині нього й зовні неможливо без системного підходу до вивчення соціуму та індивідуума як головного його складника.

Теоретичну основу концепту "м'якої сили" становлять праці вітчизняних і закордонних дослідників у галузі філософії, соціології, психології, історії та політології. Сьогодні не можна відокремлювати філософію від політики, навіть більше — вплив на вибір і формування світогляду індивідуума в умовах глобального світу є політичним актом.

Філософія визначає світогляд людини, тому філософську діяльність нині потрібно розглядати не лише як "індивідуальне" розроблення понять, що складаються у струнку систему, а і як боротьбу у сфері культури за трансформацію "складу розуму".

Сучасний світ надто мінливий та плинний, а тому його важко зрозуміти, а ще важче — керувати ним.

Ми живемо в епоху міжвладдя — за ситуації, коли одна форма влади вже вичерпала себе, а нова ще не ствердилася. Засоби, за допомогою яких людство вирішувало проблеми раніше, вже не діють. Ми перебуваємо в стані між минулим життям і майбутнім, свідомо й несвідомо чекаючи на події, які визначать наш подальший спосіб життя.

Поняття "м'яка сила" (soft power) запозичено з англійської, його увів у міжнародний лексикон американський політолог, професор Джозеф Най, член Американської академії мистецтв і наук, Американської академії дипломатії, колишній заступник міністра оборони США з питань міжнародної безпеки [1].

Використовуючи цей термін у своїх ранніх роботах, науковець поступово розвинув власну теорію "м'якої сили" й визначив її щодо сфери міжнародних відносин так: "Сила — це здатність змінювати поведінку інших для отримання того, чого ви бажаєте. Основних способів для цього є три: примус (палиця), плата (цукерка) і привабливість ("м'яка сила")".

Увівши поняття "м'яка сила", Дж. Най запропонував яскраву метафору для давно відомого й цілком очевидного факту: прихильність людини до чогось або до когось означає, що джерело цієї прихильності має стосовно прибічника привабливу силу, отримуючи над ним певну владу. Вона реалізується через намагання прибічника прилучитися до джерела цієї сили та його готовність модифікувати власну поведінку чи навіть переконання.

Визначення й поняття "м'якої сили" не є стабільними, а зазнають певних трансформацій. Так, наприклад, дослідник із лондонського Університету Брунеля Ін Фань виокремив п'ять визначень і поставив собі запитання: "З чим "м'яка сила" асоціюється найбільше — з привабливістю чи з плутаниною?" [2].

"М'яка сила" — це здатність формувати чужі вподобання.

"М'яка сила" — це здатність приваблювати, а привабливість часто призводить до поступливості.

"М'яка сила" — це здатність примушувати інших бажати того результату, якого хочете ви, через культурну або ідеологічну привабливість.

"М'яка сила" — це здатність викликати захоплення і ставати прикладом для наслідування. Країна може досягати бажаних результатів у світовій політиці, оскільки інші держави захоплюються її цінностями, наслідують її приклад, прагнуть до її рівня процвітання й відкритості.

"М'яка сила" — це головний елемент лідерства. Це приваблива сила, що примушує інших хотіти того, чого хочете ви, формулювати проблеми, встановлювати порядок денний.

Висновок Ін Фаня полягає в тому, що "м'яка сила" як теоретичний концепт має бути очищена від плутанини та стати привабливим інструментом управління міжнародними відносинами.

"М'яку силу" як спосіб дії для реалізації влади застосовували з давніх часів у різних точках світу в умовах громадянського суспільства. Основні елементи, процеси й механізми, що потрапляють під категорію "м'якої сили", вироблено давно. Є думка, що ідея використовувати цей інструмент для встановлення влади належить давньокитайським філософам VII століття до н. е., зокрема Лао-цзи. У світі немає предмета, який був би слабкіший і ніжніший за воду, але вона може зруйнувати найтвердіший предмет. "М'яка сила подібна до води, — пояснив Лао-цзи у своїй книзі "Дао Де Цзін". — Одна крапля води безсила, але безліч крапель складають велику силу" [3].

Проте наукове визначення та поняття, сучасне трактування "м'якої сили" як інструменту захисту й просування своїх національних інтересів у зовнішній діяльності та політиці були розроблені нещодавно — дослідниками XX—XXI століть.

Політика "м'якої сили" сьогодні — це складна багаторівнева система, яка дає змогу державі вирішувати тактичні й стратегічні завдання на міжнародній арені. Це один із найважливіших чинників сучасної зовнішньої політики держави та реалізації її національних інтересів. Культурний, інформаційний та освітній чинники — основні аспекти змістової категорії "м'яка сила", що комплексно поєднує культурні інструменти з інформаційно-пропагандистськими, освітніми, політехнологічними та іншими засобами непрямого управління як зовнішньою політикою, так і глобальними процесами. У сьогоднішніх умовах після довгого шляху трансформації поняття "м'якої сили" можна визначити як спосіб домагатися свого без прямого насильства, війн і блокад (політичними, економічними засобами). Інакше кажучи, "м'яка сила" — це мережеве проникнення (в умовах глобального суспільства та глобалізації), для досягнення якого потрібна модернізація економіки й гуманітарний вплив.

У сучасних міжнародних відносинах "м'яка сила" є не лише пропагандою, вона радше унікальний історичний феномен, котрий підтверджує той факт, що державоцентрична вертикальна модель управління світовим ладом поступово відходить на другий план, передаючи пальму першості різноманітним мережевим структурам, які в арсеналі мають засоби пере-

конання планетарного масштабу. Формується нова галузь політології — "ноополітика", що є формою політичного керівництва, необхідною для взаємодії з ноосферою, найширшим інформаційним простором свідомості, в якому об'єднано кіберпростір (чи мережу) та інфосферу (кіберпростір плюс ЗМІ). По суті, це метод реалізації зовнішньої політики в інформаційну епоху, що робить акцент на пріоритеті ідей, духовних цінностей, моральних норм, законів та етики, заснованих на застосуванні "м'якої сили" [4].

Поміркуймо разом над тим, якими цінностями "збагатила" нас західна цивілізація після падіння Радянського Союзу? Економіка, повністю розвалена за допомогою "м'якої сили", втіленої в ідеологічних настановах на кшталт "ринкова економіка", "демократичні реформи, яким немає альтернативи", "приватизація", що дасть власника, кращого за державу", "Європа й Америка нам допоможуть". Продовжувати? Освіта, знищена орієнтацією на Болонську систему. Згадую 60-ті роки минулого століття за президента Джона Кеннеді, який після запуску першого супутника Землі примусив вивчати та впроваджувати в Америці систему шкільної освіти, аналогічну радянській. А засоби масової інформації? Захоплені олігархами, вони перетворилися на розсадник розпусти. Моральні цінності, спотворені за допомогою "м'якої сили" Голівуду, пропаганди одностатевих шлюбів тощо. Продовжувати? Думаю, не варто.

У XXI ст. "м'яка сила" США стає свого роду "зброєю масового ураження", яке на відміну від атомної бомби, застосовують постійно, без часових і просторових обмежень. Парадокс полягає в тому, що, з одного боку, "м'яка сила" — непряма форма реалізації "національного інтересу" однієї держави, а з другого — "Троянський кінь", що руйнує іншу державу, її духовну основу, культурне ядро, а натомість пропонує транснаціональну культуру споживання, стандартизуючи традиційні суспільства, намагаючись їх робити подібними до США.

Як же протистояти сторонньому інформаційному впливові та у такий спосіб домогтися справжньої інформаційної безпеки свого народу? Відповідь на це запитання доволі проста. Потрібно опанувати "м'яку силу" в усіх її проявах і спрямувати на служіння власному народові.

Однак, що ми розуміємо під інформаційною безпекою? Це такий стан суспільства, коли інформаційна війна проти нього буде малоефективною, а саме суспільство в інформаційному плані зможе за допомогою інформаційної зброї повністю дезорганізувати та підкорити своїй волі агресора, тобто на свідомому рівні мати інформаційну перевагу над будь-яким противником.

Список використаної літератури

1. *Nye Joseph S. Jr. Think Again: Soft Power / Joseph S. Nye Jr. // Foreign Policy. — 2006. — February 23.*
2. *Ying Fan. Soft power: power of attraction or confusion? / Fan Ying // Place Branding and Public Diplomacy. — Vol. 4 (2008). — № 2. — P. 148.*
3. *Lao Tzu. Tao Te Ching. — Chapter 78.*
4. *Цатурян С. А. Общественная дипломатия США в новом информационном столетии / С. А. Цатурян // США. Канада: экономика, политика, культура. — 2010. — № 8. — С. 105—116.*